

JOBBDAX

Löntagarens bilaga för yrkesstuderande februari 2017

**KUNSKAP ÄR MAKT
PÅ JOBBET**

**LIVET BÖRJAR
EFTER EXAMEN**

**Emilia hittade
sitt drömjobb
– får vara kreativ**

INNEHÅLL

JobbDax Feb 2017

4 Robin hittade rätt på andra försöket

10 Så övertygar du på anställningsintervjun

12 Drömjobbet väntar runt hörnet

14 Få pengarna att räcka till

PÅ PÄRMBILDEN:

Emilia Skomars fick sin kockexamen i fjol och jobbar nu på restaurang Bank i Vasa.

JOBBDAX ÄR LÖNTAGARENS BILAGA FÖR UNGA SOM ÄR PÅ VÄG UT I ARBETSLIVET.

UTGIVARE: FINLANDS FACKFÖRBUNDS CENTRALORGANISATION FFC

ANSVARIG REDAKTÖR: JONNY SMEDS, JONNY.SMEDS@SAK.FI, 041 451 3162

REDAKTION: LAURA KLINGBERG, JOHANNES WARIS, JONNY SMEDS

GRAFISK FORMGIVNING: PAULA WINTER UP-TO-POINT OY

TRYCKERI: FORSSA PRINT, 2017

"Jag älskar färgningar!"

JESSIKA SUNDSTEN

Jessika Sundsten förverkligade sin barndomsdröm och blev frisör. Hon jobbar gärna med långt hår och experimenterar med olika färgningar.

VAD HÄNDE SEN?

JobbDax frågade några unga vad som har hänt sen de gick ut skolan. Har arbetslivet motsvarat förväntningarna? Vill de jobba kvar inom branschen, sadlar de om eller vill de studera vidare?

HÅRFÄRGNING

är hennes passion

TEXT: LAURA KLINGBERG FOTO: JOHANNES TERVO

När man ser på hennes självsäkra rörelser och det snygga slutresultatet är det svårt att tro att Jessika Sundsten har blivit klar med utbildningen för ett drygt halvår sedan. Nu jobbar hon som frisör på Artistica i Vasa.

Stämningen på salong Artistica i Vasa är behaglig. Hårvårdsprodukterna doftar gott och lugn musik spelar i bakgrunden. 19-åriga **Jessika Sundsten** lockar kundens hår med en plattång och berättar samtidigt om tångens egenskaper.

– Jag har alltid gillat att fläta hår och har lockat och plattat hår åt mina vänner sedan 10–12-årsåldern. Det var ett självklart val efter högstadiet att bli frisör, säger Jessika som lyser upp när hon talar om sitt yrke.

Efter att ha utexaminerats från Yrkesakademin i Österbotten i fjol fick hon jobb på Artistica där hon tidigare hade gjort sin praktik.

– Det har alltid varit en barndomsdröm. Jag hade en kompis i lågstadiet som vi planerade att öppna en egen salong med när vi blev äldre.

Jessika trivs utmärkt på Artistica eftersom kunderna är både finsk- och svenskspråkiga.

– Jag kommer från Vörå och är svenskspråkig men finskan blir lättare och lättare för varje dag, säger hon och skrattar lite grann.

Om hon måste nämna några nackdelar med yrket så är det de oregelbundna arbetstiderna.

– Framför allt under vintern och hösten är det mycket kvällsjobb. Jag har aldrig samma arbetstider i två dagar så dygnsrytmen blir lite upp och ned.

Vill jobba med skönhet

Jessika Sundsten behöver inte fundera på sitt svar en sekund när hon ska berätta om det bästa med frisörjobbet.

– Jag älskar färgningar! Man kan göra så mycket med färgningar. Jag har jobbat jättemycket med långt hår. Att färga någon från mörkt till ljus, göra fina slingor, balayage-slingor, ombre-färgningar... Att leka med olika toner, varma färger, kalla färger – det finns så mycket. Man kan vara så kreativ när det kommer till färgningar, säger Jessika entusiastiskt.

Just nu trivs hon utmärkt som frisör på salongen men i framtiden vill hon kunna erbjuda sina kunder olika tjänster.

– Jag vill absolut jobba inom skönhet och har funderat på estenomutbildningen här i Vasa. Eller om jag inte vill ta en hel examen så kunde jag gå en utbildning med fransförlängningar, make up, naglar eller hårförlängningar för att lite utvidga mitt arbetsområde så att jag har flera tjänster att erbjuda.

Grunderna är viktiga

En sak som har överraskat Jessika i yrkeslivet är hur länge vissa arbetsskeden tar.

– Eftersom jag är nybörjare räknar jag med att en långhårsfärgning ska ta högst tre–fyra timmar. Men om det kommer en kund som ska färgas från mörkt till blont så tar det nästan sex timmar. Men det brukar alltid ordna sig.

Hon har också några goda råd till den som vill jobba som frisör.

– Ta vara på studietiden. Lyssna på vad lärarna säger – det är till nytta. Det är viktigt att kunna grunderna så att man kan spinna vidare på det i arbetslivet. Och välj en bra praktikplats – gå till en salong där du faktiskt får göra saker.

VAD HÄNDE SEN?

”Det bästa är att se nya platser och träffa nya människor.”

ROBIN TÖRNQVIST

– Jag gick ut yrkesskolan med ganska bra vitsord. Det märktes att jag hade ett större intresse för elbranschen än för maskin- och metallbranschen, säger 24-årige Robin Törnqvist.

Trivs med att jobba UTANFÖR VERKSTADEN

TEXT: LAURA KLINGBERG FOTO: ROBERT SEGER

Det tog en tid för Robin Törnqvist att hitta det rätta yrket. Efter högstadiet studerade han först maskiner och metall, men sen märkte han att han egentligen ville bli elektriker.

Under det senaste halvåret har elektrikern **Robin Törnqvist** jobbat på Svahnströms El i Pargas. Han blev klar med sina studier på Axxell i Pargas i juni i fjol och kom direkt ut i arbetslivet.

– Det är nåt helt annat att jobba än att gå i skolan. Jag får göra mer och får uppleva många olika saker. Sist och slutligen lär vi oss bara en del av yrket i skolan – det mesta kommer nog i arbetet.

Robin har nyligen avslutat ett större projekt hos ett företag som tillverkar verktyg för tandläkare.

– Mycket att fundera på och väldigt intressant, konstaterar han.

En elektriker har varierande arbetsuppgifter, så ibland jobbar Robin med automatisering medan han andra dagar jobbar med till exempel äldre byggnader. Dessutom gör han också olika serviceuppdrag.

Ingen oro över framtiden

– Det bästa är att se nya platser och träffa nya människor. Det jag inte gillade med maskin- och metallbranschen var att jag bara satt inne i verkstaden, säger Robin Törnqvist.

Han kommer inte direkt på några större nackdelar med elektrikeryrket.

– Alla jobb har väl sina nackdelar, det är inte så trevligt att jobba ute när det är kallt till exempel.

Eftersom han trivs i elektrikeryrket och utsikterna på arbetsmarknaden ser ljusa ut vill Robin gärna fortsätta jobba inom branschen.

– Det finns mycket jobb inom el. Jag tror inte jag behöver oroa mig för det, säger han med optimism i rösten.

Drömjobbet som RESTAURANGKOCK

TEXT: LAURA KLINGBERG FOTO: JOHANNES TERVO

Efter att hon fick sin yrkesexamen har Emilia Skomars jobbat som kock på restaurang Bank i Vasa. Hon har alltid gillat matlagning och vill också i framtiden jobba i köket.

Inne i Vasa andelsbanks gamla utrymmen finns restaurang Bank. Här jobbar 19-åriga **Emilia Skomars** från Närpes. Innan hon inleder sin arbetstur hinner hon berätta om sina erfarenheter i arbetslivet. Hon blev utexaminerad restaurangkock från Yrkesakademien i Österbotten i fjol våras och trivs utmärkt i sitt yrke.

– Jag hade praktiserat här tidigare så de kände mig och anställde mig gärna, säger Emilia.

Enligt henne är det bästa med jobbet som restaurangkock möjligheten att vara kreativ. Dessutom är uppgifterna varierande och ingen dag är den andra lik på restaurangen.

– Det här är verkligen yrket jag vill fortsätta med i framtiden.

Emilia berättar att hon alltid har funnit sig väl tillrätta i köket och gillar att experimentera med mat. Just nu jobbar hon gärna som restaurangkock men i framtiden har hon funderat på att eventuellt vidareutbilda sig till konditor i Jakobstad.

– Jag har ändå lagt det lite på hyllan. Just nu vill jag bara jobba, tjäna lite pengar och få erfarenhet.

Stress i köket

Emilia Skomars gillar det mesta med sitt jobb och verkar nöjd med sitt val av yrke. De få nackdelarna med drömyrket är stressen och det höga tempot i köket.

– Det är mycket att tänka på hela tiden och folk kanske inte riktigt förstår hur stressigt det egentligen är i köket när de kommer till en restaurang.

Till den som vill jobba som restaurangkock har Emilia ett enkelt budskap.

– Var rak i ryggen och tro på dig själv så blir det bra!

En vanlig onsdagskväll är det ingen rusning på restaurang Bank i Vasa men restaurangkocken Emilia Skomars vet att det ibland kan vara hektiskt i köket.

”Just nu vill jag bara jobba, tjäna lite pengar och få erfarenhet.”

EMILIA SKOMARS

LÄR KÄNNA DINA RÄTTIGHETER!

Ibland händer det att arbetsgivaren i misstag eller med avsikt bryter mot lagar och avtal. Om du har frågor om dina rättigheter och skyldigheter på jobbet kan du kontakta fackets sommarjobbarinfo som öppnar i maj.

Lön och tillägg

Alla arbetsgivare vet inte hur stor lön och vilka tillägg de måste betala. Det visar samtalen till sommarjobbarens hjälptelefon. Skriv upp hur mycket du jobbar och kolla att det stämmer överens med lönebeskedet – och att du får tillägg för övertid, kvällar och veckoslut. Du måste alltid få ett lönebesked och lönen måste betalas på det datum som är fastslaget i arbetsavtalet eller kollektivavtalet.

Vissa arbetsgivare betalar inte avtalsenlig lön för den tid arbetstagaren är sjuk, och det händer till och med att arbetsgivare fifflar med arbetsschemat för att inte behöva betala lön för sjukdomstiden.

Kom ihåg att du tjänar in semester också när du sommarjobbar. Om du inte tar ut semestern i tid har du rätt till semesterersättning i pengar när du slutar.

Arbetsdag

Du ska få en lista över dina arbetspass senast en vecka på förhand. Om arbetsgivaren inhyser ditt pass har du rätt till lön som normalt

– men det här vet inte alla arbetsgivare. Om arbetsschemat hänger på anslagstavlan på arbetsplatsen kan det löna sig att fota schemat så att du har bevis på att du borde ha jobbat den dagen.

Kom också ihåg att arbetsgivaren inte kan beordra dig att jobba övertid mot din vilja.

Arbetsavtal

Ett muntligt arbetsavtal är också bindande, men det lönar sig att be om ett skriftligt. Om du inte får ett skriftligt arbetsavtal ska du före den första löneutbetalningen få en skriftlig redogörelse över vilka villkor som gäller.

Ett tidsbundet arbetsavtal (visstidsavtal) är bindande för både arbetsgivaren och dig. Om ni har kommit överens om fem månader kan du inte säga upp dig tidigare, om du inte gör det under provtiden eller kommer överens med arbetsgivaren om att du får sluta i förtid.

När anställningen tar slut har du rätt att få ett arbetsintyg. Arbetsgivare som struntar i att ge ett arbetsintyg bryter mot lagen.

RING ELLER SKRIV!

- Fackets sommarjobbarinfo betjänar i maj–augusti.
- Ring **0800 179 279** (må–fr kl. 9–15) eller skicka in dina frågor via webben. Rådgivningen betjänar också på svenska.
- Alla kan ta kontakt – sommarjobbare, föräldrar, arbetsgivare... Du behöver inte vara medlem i ett fackförbund. På de allra flesta frågorna får du genast ett muntligt eller skriftligt svar.
- På **kesaduunari.fi/svenska** finns nyttig information – bland annat en checklista för sommarjobbare.
- Andra tider på året kan du kontakta ditt fackförbund (**facket.fi**) eller arbetarskyddsmyndigheten (**arbetarskydd.fi**) om det uppstår problem eller oklarheter.

– Det har regnat hela veckan och alla mina arbetspass har blivit inhyserade. Har jag rätt till lön för de dagarna?

– Jag har ett tidsbundet avtal som är i kraft en månad ännu. Men jag orkar inte med det här skitjobbet. Kan jag säga upp mig?

– Jag fick min lön, men jag tycker att summan var för liten. Borde jag inte få ett lönebesked?

– Min arbetsdag borde vara slut och jag har viktigt program på kvällen. Kan chefen tvinga mig att jobba övertid?

Jag har bett arbetsgivaren om ett arbetsintyg men jag har inte fått nåt. Kan arbetsgivaren vägra att skriva ut ett arbetsintyg?

Jobb finns – åtminstone om du är beredd att flytta!

Det finns mer än 350 000 arbetslösa arbetssökande i Finland men samtidigt finns det också många lediga jobb. Det gäller i synnerhet om du är beredd att flytta eller bredda ditt kunnande.

TEXT: JONNY SMEDS FOTO: PATRIK LINDSTRÖM OCH SHUTTERSTOCK

Det finns lediga jobb inom precis alla branscher, för hela tiden går folk i pension. Kom ihåg att alla lediga jobb inte utannonseras, utan det lönar sig att höra sig för bland vänner och bekanta. Ge inte upp trots att det finns många sökande, för förr eller senare är det du som drar det längsta strået. Och om du inte hittar jobb på din egen ort lönar det sig att leta längre bort hemifrån.

Inom till exempel industrin kan det vara svårt att få jobb på vissa orter, men samtidigt finns det andra orter där behovet av arbetskraft är stort. Just nu söker till exempel bilfabriken i Nystad 500 montörer och också varvet i Åbo har under vintern sökt ett stort antal yrkesproffs inom olika kategorier.

Inom vård- och omsorgsbranscherna finns det överlag ett stort behov av arbetstagare, men det finns också kommuner och städer som inte nyanställer eftersom det ska sparas.

På större orter finns vanligtvis fler lediga jobb, men där är också levnadskostnaderna högre vilket gör att det kan vara svårt att ta emot lågavlönade jobb.

”Det enda du har att sälja på arbetsmarknaden är ditt kunnande.”

Dina kunskaper kan föräldras

Har du räknat med att du inte behöver lära dig mer när du har fått din examen? Då tror du fel. Oavsett om du hittar jobb eller inte så är det viktigt att du upprätthåller och utvecklar dina kunskaper. Det säger **Mikko Koskinen** som är utbildningschef på Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC.

– Det lönar sig att aktivt utveckla sitt eget kunnande. Annars förvandlas examensbetyget till en papperslapp som inte har speciellt mycket värde, säger han.

Mikko berättar att sysselsättningsgraden bland dem som har en grundläggande yrkesexamen är ungefär lika hög som bland befolkningen i genomsnitt. Svårare att få jobb har de som har avbrutit sina studier på andra stadiet eller som endast har gått grundskolan.

– Det enda du har att sälja på arbetsmarknaden är ditt kunnande. Det kan vara yrkesskicklighet, att du är bra på att kommunicera med folk eller att du har djup kännedom om ett visst område. Har du inget att sälja blir det inga affärer, påpekar Mikko Koskinen.

Bäst skyddar du dig mot arbetslöshet genom att hela tiden lära dig nya saker, säger FFC:s utvecklingschef Mikko Koskinen.

Våra bästa tips: Så här förbättrar du dina chanser att få drömjobbet!

ILLUSTRATION: SEBASTIAN DAHLSTRÖM

1 Arbetsansökan

Skriv ansökningsbrev och CV

En arbetsansökan består oftast av två delar – ett ansökningsbrev och en CV eller meritförteckning. I ansökningsbrevet berättar du på max en sida varför du söker jobbet och varför arbetsgivaren borde välja just dig.

Var noggrann

Läs platsannonsen noggrant för att kolla vilka egenskaper man ska ha för att få jobbet. I ansökningsbrevet ska du visa att du har rätt kunskap och erfarenheter. Betona det du kan, men var ärlig med vad du inte kan – och berätta att du vill lära dig det. Stick ut ur mängden genom att ringa kontaktpersonen för att ställa några om jobbet och berätta att du tänker söka.

Fokusera

I din CV ska du räkna upp utbildning, arbetserfarenhet och intressen. Nämn inte allt du har gjort i ditt liv, utan fokusera på sånt som är relevant för jobbet du söker eller som beskriver dig som person. Det är inte fel att skryta så länge du håller dig till sanningen. Fråga cheferna på dina tidigare praktik- eller arbetsplatser om du kan använda dem som referens.

2 Anställningsintervjun

Läs dig på

Förbered dig för anställningsintervjun genom att besöka företagets webbplats och ta reda på vad det egentligen sysslar med. Det hjälper dig att lista ut vad arbetsgivaren kan tänkas fråga dig.

Förbered dig och öva

Var beredd att svara på de vanligaste frågorna: Varför vill du ha jobbet? Varför ska arbetsgivaren välja just dig? Vilka är dina styrkor? Och dina svagheter? Den sista frågan kan vara speciellt svår, men alla har någon svaghet. Försök ändå formulera din svaghet så att arbetsgivaren märker att du vill utvecklas. Öva dig på att svara på frågorna. Tänk också ut några frågor som du vill ställa arbetsgivaren. Vad vill du veta om jobbet?

Var ärlig

Låt bli att överdriva, ljuga eller spela någon roll – var bara dig själv. Att man är nervös under en anställningsintervju är helt naturligt. Om du inte får jobbet kan du ringa och fråga vad du borde göra bättre nästa gång.

3 På det nya jobbet

Läs igenom arbetsavtalet

I början av anställningen gör ni upp ett arbetsavtal. Läs igenom avtalet noga, och om nånting verkar konstigt så är det viktigt att du frågar eller tar reda på vad det innebär innan du undertecknar.

Få introduktion i arbetet

Arbetsgivaren ska introducera dig i jobbet. Du ska få lära känna dina arbetsuppgifter, dina arbetsredskap och eventuella faror och risker på arbetsplatsen. Många arbetsgivare delar också ut skriftligt material som det lönar sig att läsa. Var inte blyg om det är nåt du undrar över – det är bättre att fråga än att göra fel.

Kom ihåg skattekortet

Lämna så fort som möjligt in skattekortet och ditt kontonummer så att du kan få lön. Du kan beställa ett skattekort på skatt.fi. Kolla i arbetsavtalet hur mycket lön du kommer att få, så att du kan betala rätt mängd skatt.

Gå med i facket

Det lönar sig att genast bli medlem i ett fackförbund. Facket förhandlar om löner och arbetsvillkor och kan också hjälpa dig om du råkar illa ut. På de flesta arbetsplatserna finns en förtroendeman som är de fackanslutna arbetstagarnas representant. På facket.fi kan du kolla vilket fackförbund som representerar arbetstagarna på din arbetsplats.

Tänk på att du kan bli arbetslös

När du har ett jobb är det viktigt att du också skaffar dig arbetslöshetsskydd. Genom att varje månad betala en liten slant till arbetslöshetskassan kan du få ca 50–60 % av lönen i ersättning om du blir arbetslös. När du går med i ett fackförbund blir du oftast automatiskt medlem i en a-kassa. Kom ihåg att de privata arbetslöshetskassorna (t.ex. YTK) inte ger samma tjänster som fackförbunden.

Lycka till med jobbjakten!

ORD & TERMER i arbetslivet

ANSTÄLLNINGSSKYDD

Arbetsgivaren kan inte säga upp dig hur som helst. Det måste finnas sakliga grunder och vissa uppsägningstider ska följas. Om du blir uppsagd lönar det sig att fråga förtroendemannen på arbetsplatsen om vilka rättigheter och skyldigheter du har.

ARBETARSKYDD

Ta reda på vilka farliga moment som eventuellt finns i ditt arbete. Undvik fel lyft och akta dig för kemikalier. Lär dig genast använda den skyddsutrustning som behövs (t.ex. hjälm, hörselskydd, skyddsskor, andningsskydd).

ARBETARSKYDDSFULLMÄKTIG

Den person som arbetstagarna har utsett till sin representant i frågor som handlar om arbetsmiljö och säkerhet kallas för arbetarskyddsfullmäktig eller skyddsombud. Fråga henne eller honom om det är nåt du undrar över.

ARBETSAVTAL

I arbetsavtalet bestäms de viktigaste anställningsvillkoren, t.ex. lönegrund, arbetsuppgifter, arbetstid och provotid. Man måste alltid ingå ett arbetsavtal när man börjar ett nytt jobb. Läs igenom avtalet innan du undertecknar det och fråga om nåt är oklart. Ett muntligt avtal är också bindande.

ARBETSLÖSHETSKASSA

När du går med i ett fackförbund blir du också medlem i en arbetslöshetskassa. Om du blir arbetslös betalar a-kassan ut dagpenning. Anslut dig genast när du börjar jobba för du måste vara medlem och jobba i 26 veckor (ca 6 mån.) för att få rätt till dagpenning.

ARBETSPENSION

När du får lön tjänar du samtidigt in arbetspension. Pensionen tryggar din utkomst när du någon gång i framtiden drar dig tillbaka från arbetslivet, eller om du drabbas av en skada eller sjukdom som gör att du inte kan fortsätta jobba. Arbetsgivaren ska se till att pensionsavgifterna betalas. ➤

VILKA FRAMTIDSPLANER HAR DU?

"Jag har varit intresserad av lastbilar sen jag var liten."

KEVIN HOLMSTRÖM

Kevin vill bara KÖRA LASTBIL

TEXT: LAURA KLINGBERG FOTO: PATRIK LINDSTRÖM

När Kevin Holmström utexamineras från yrkesskolan Inveon i Borgå går hans barndomsdröm i uppfyllelse – han blir äntligen lastbilsförare.

Den här vinterdagen är det halt ute på gator och vägar. Kevin Holmström verkar ändå inte ha några svårigheter med att styra den stora fordonskombinationen när han kör in på yrkesskolan Inveons gård i Borgå.

Han tvekar inte ett ögonblick när han får frågan om det här är den bransch han vill jobba i efter att han utexamineras i vår.

– Det var självklart att jag skulle gå logistikutbildningen för jag har varit intresserad av lastbilar sen jag var liten, säger Kevin när han har parkerat och stigit ut ur hytten.

Efter att ha lärt sig grunderna i logistik och fått körkort har hans utbildning gått ut på att köra stora fordonskombinationer.

– Vi har också lärt oss att skruva och laga saker – normala grejer som man kan tänkas behöva kunna.

"Allt passar"

Vad är då det bästa med yrket?

– Känslan jag får när jag sitter bakom ratten och kör nåt stort... Det är svårt att förklara men det är nästan det jag tycker allra mest om, säger Kevin Holmström.

Just nu letar Kevin efter jobb, men han tror inte att det ska vara så svårt att hitta nåt eftersom det finns ett ständigt behov av kombinationsfordonsförare.

– Allt passar – så länge jag får köra lastbil, säger han med ett skratt.

Kevin Holmström är inte kräsen när det gäller arbetsuppgifter. För honom är det viktigaste att han får köra lastbil.

Vi frågade några studerande som är inne på sista året vad de har tänkt göra efter examen.

PATRIK LINDSTRÖM

NICHOLAS PIETIKÄINEN
husbyggare
Inveon, Borgå

– Först ska jag till armén, sen ska jag jobba i några år och efter det vill jag studera vidare till byggmästare. Jag tror att det är ganska lätt att hitta jobb i min bransch. Jag är en skicklig snickare men byggbranschen är bättre eftersom det finns mer jobb där.

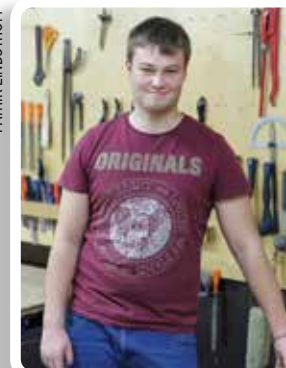
GABRIELA GRIPENBERG
kock
Inveon, Borgå

– Jag har tänkt studera vidare på Högskolan på Åland. Där finns en utbildning i Hospitality Management. Det här är absolut den bransch jag vill jobba i. För köksmästare finns det nog jobb, framför allt om man är beredd att flytta.

PATRIK LINDSTRÖM

PATRIK LINDSTRÖM

OSKAR MATTSSON
snickare
Axxell, Karis

– Jag vet inte exakt vad jag ska göra, för mina planer har ändrats så många gånger. Jag var med om en olycka i jobbet i december så nu är jag sjukledig. När jag är klar med skolan ska jag till militären där jag skulle vilja bli chaufför.

ANTON VUORIO
husbyggare
Axxell, Karis

– Jag har nyligen fixat ett jobb inom byggbranschen tills jag rycker in i militären om ett år. Jag vet inte vad som händer sen, men min familj har ett grusbilsföretag så kanske jobbar jag där. Det var solklart från första början att jag skulle söka till byggnadslinjen för jag vill jobba med kroppen.

PATRIK LINDSTRÖM

ORD & TERMER i arbetslivet

ARBETSTID

Enligt lagen får den regelbundna arbetstiden vara högst 8 h/dag och 40 h/vecka. I kollektivavtalet står bl.a. vilka tillägg du har rätt till för kvälls- och veckoslutsjobb. Om du jobbar övertid ska du få förhöjd lön. Arbetsgivaren kan inte tvinga dig att jobba övertid.

FACKET

Det är facket som bevakar löntagarnas intressen i arbetslivet. Genom att gå med i ett fackförbund får du trygghet och förmåner. Är du osäker på vilket förbund du borde höra till? Fråga förtroendemannen eller arbetskamraterna eller kolla facket.fi.

FÖRETAGSHÄLSÖVÄRD

Varje arbetsgivare är skyldig att ordna företagshälsövärd åt sina anställda. När du börjar ett nytt jobb ska du genomgå en anställningsundersökning.

FÖRTROENDEMAN

På arbetsplatsen representeras facket och arbetstagarna av förtroendemannen. Hon eller han bevakar dina rättigheter och förhandlar med arbetsgivaren om problem som uppstår.

INHYRD ARBETSTAGARE

En person som är anställd av ett bemanningsföretag men jobbar för ett annat företag kallas för en inhyrd arbetstagare. Som inhyrd arbetstagare har du rätt till bl.a. företagshälsövärd precis som andra arbetstagare. Se till att du får ordentlig introduktion i dina arbetsuppgifter. Skriv också upp hur mycket du har jobbat och kolla att du får den lön du har rätt till.

KOLLEKTIVAVTAL

I kollektivavtalet står vilken lön du ska ha och vilka andra villkor som gäller. Kollektivavtalet ska finnas framme på varje arbetsplats, och många finns också på finlex.fi > myndigheter.

LÖN

Minimilönen bestäms i kollektivavtalet. Arbetsgivaren måste betala in lönen på ditt bankkonto och ge dig en lönespecifikation. Om du har fått fel lön måste du meddela arbetsgivaren om det. ➤

GÖR EN BUDGET – SPARA OM DU KAN

TEXT: LAURA KLINGBERG FOTO: SHUTTERSTOCK

Skriv ner inkomster och utgifter, konsumera inte mer än du har råd med och akta dig för snabbblån. Ekonomirådgivaren Gunilla Holmberg på Folkhälsan på Åland ger sina bästa tips på hur du kan hushålla smart med pengar.

En fungerande personlig ekonomi kan betyda väldigt olika saker för olika människor.

– För en del är det att kunna spara medan andra tycker att det räcker med att få plus och minus att gå ihop, säger ekonomirådgivaren **Gunilla Holmberg**.

Hon rekommenderar alla att göra upp en egen budget via till exempel nätbanken. Det finns också många appar för ändamålet.

När du kommer ut i arbetslivet är det viktigt att du bekantar dig med arbetsavtalet och lönen – i synnerhet om det är en visstidsanställning eller ett deltidsjobb.

– Kontrollera också att din förskottsinnehållningsprocent på skattekortet stämmer överens med det du tjänar, för på så sätt undviker du stora kvarskatter, säger Gunilla.

Se upp för gråzonen

Det är rätt ovanligt att man som arbetstagare direkt kan påverka sin lön och därför är det viktigt att ha den dagliga konsumtionen under kontroll. Det finns också det som Gunilla kallar för gråzonsutgifter, små varor eller tjänster som man kanske inte ens lägger märke till.

– Det kanske är en kaffe här och en tidning där, sånt som inte finns med i budgeten.

Många upplever ett litet rus när den första lönedagen äntligen kommer – men bli inte alltför ivrig, lyder Gunillas råd. Små summor kan bli stora i det långa loppet.

– Många tjänster förutsätter att man förbinder sig till en viss tid och sedan kommer man inte ur avtalet. Det kan vara olika typer av prenumerationer såsom tv-kanaler eller Spotify.

Ibland kan alltså ett större impulsköp vara lättare att hantera eftersom hela summan ska betalas på en gång.

Agera snabbt

Gunilla Holmberg träffar många människor som inte klarar av att hushålla med sina pengar. Om räkningarna släpar efter gäller det att agera snabbt.

– Kontakta den du är skyldig pengar. Då kan företagen vara mycket välvilligt inställda och det går att göra avbetalningsplaner. I ett senare skede finns det däremot inget utrymme för att förhandla.

Snabbblån med skyhöga räntor är ett problem. Enligt Gunillas erfarenheter vänder sig människor vanligen till dem när de är väldigt pressade – och ofta nattetid.

– Då tänker man knappast på sin budget eller överväger att ringa en skuldrådgivare först. Man kanske mår dåligt eller är påverkad.

Vad är då alternativet till snabbblån, om man har hamnat i ekonomisk knipa?

– Det är alltid billigare att handla för sparade pengar än lånade, men det förutsätter planering. Om man verkligen måste ta ett lån är det bättre att vända sig till banken.

Gunilla jämför en god personlig ekonomi med styrketräning. Det svåraste är att förverkliga sin plan och hålla sig inom budgetens ramar. Men de flesta ekonomiska problemen går att lösa, intygar hon.

TIPS FRÅN EKONOMI- RÅDGIVAREN:

- Gör en budget – det är som ett styrdokument för din ekonomi.
- Kolla upp försäkringar och andra avtal – de är som färskvaror och ändras med tiden.
- Var försiktig med prenumerationer.
- Spara så att du har en buffert för oförutsedda utgifter, om du har möjlighet till det.
- Låna aldrig för vardagliga utgifter – det blir lätt en livsstil som skapar en ond spiral.

ORD & TERMER i arbetslivet

LÖN FÖR SJUKTID

Enligt lagen har du rätt till lön också när du är sjuk. Om du har varit anställd i minst en månad ska du få full lön den dag du insjuknar och följande nio vardagar. Om du har varit anställd i mindre än en månad får du hälften av lönen. I kollektivavtalen har man ofta avtalat om bättre villkor.

OLYCKSFALLSFÖRSÄKRING

Arbetsgivaren är skyldig att teckna en olycksfallsförsäkring för varje anställd. Den ersätter olyckor som sker på jobbet och under resan till och från jobbet, samt sjukdomar som uppstår p.g.a. jobbet.

PERMITTERING

Om arbetsgivaren permitterar sina anställda avbryts både arbetet och löneutbetalningen. Den som hör till en arbetslöshetskassa kan få dagpenning under permitteringen.

PRÖVOTID

När man ingår ett arbetsavtal kan man komma överens om en provotid som får vara högst sex månader. Vid en tidsbunden anställning på under ett år får provotiden vara högst hälften av längden på anställningen.

SEMESTER

Du tjänar alltid in semester när du jobbar. När du jobbar minst 14 dagar eller 35 timmar under en kalendermånad har du rätt till semester med lön i minst två dagar.

SEMESTERERSÄTTNING

Om du inte kan ta ut din semester ska du istället få semesterersättning i pengar. Rätten till semesterersättning börjar redan efter sex timmars anställning.

SVARTJOBB

Det är en dålig idé att jobba svart. Du går miste om semesterersättning, har inget uppsägningskydd, tjänar inte in pension, har inte rätt till arbetslöshetsersättning och har inget försäkringsskydd om det händer en olycka.

UPPSÄGNING

Både arbetsgivaren och arbetstagaren måste följa uppsägningstiderna som bestäms i kollektivavtalet.

VILKA FRAMTIDSPLANER HAR DU?

Vi frågade några studerande som är inne på sista året vad de har tänkt göra efter examen.

ALEXANDER ORLO student Vasa gymnasium

— Jag ska till militären i januari, men först försöker jag hitta nåt jobb för ett halvår. Vad som helst, jag är inte kräsen. Efter militären har jag tänkt studera. Mest har jag tittat på fysioterapeut eller ergoterapeut vid Arcada i Helsingfors. Det är yrken som intresserar mig och jag trivs med att jobba med människor.

JOHANNES TERVO

ESSI UNKURI student Vasa gymnasium

— Efter studentskrivningarna ska jag söka studieplats nånstans. Jag har ändrat mig ganska många gånger men nu funderar jag på yrkeshögskolan Haaga-Helia i Helsingfors och en utbildning som heter Johdon assistentityö ja kiellet. Jag är intresserad av språk och också av marknadsföring och kommunikation.

JOHANNES TERVO

ANTON WIKSTRÖM husbyggare Axxell, Pargas

— Jag ska jobba i ett år och sen rycka in i militären. Efter det har jag inga desto större planer. Antagligen ska jag jobba och ifall jag har ork ska jag studera vidare till byggmästare och grunda ett eget företag. Byggbranschen är stor, husen blir gamla och behöver renoveras så det finns nog mycket arbete överallt.

ROBERT SEGER

JOHANNES TERVO

FANNY SAND kock och student Yrkesakademin i Österbotten, Vasa

— Jag tänker börja jobba direkt. Nu jobbar jag som inhoppare som servitör, och jag vet inte om det är möjligt att få fast anställning på samma ställe. Jag har inte bestämt om jag vill jobba som servitör eller kock i framtiden, så jag skulle åtminstone vilja jobba i köket en tid innan jag bestämmer mig.

MATILDA ANDERSSON närvårdare Yrkesakademin i Österbotten, Vasa

— Jag hinner jobba ett par månader och sen ska jag till militären. Där har jag tänkt vara så länge som möjligt, för militären har alltid intresserat mig. Sen har jag funderat på att studera till akutmårdare eller söka till polisakademin. Militären kan man ha nytta av också som akutmårdare.

JOHANNES TERVO

JONI LESKINEN husbyggare Axxell, Pargas

— Jag rycker in i militären i januari nästa år och försöker hitta nåt jobb fram till dess. Sen måste jag fundera på om det finns nåt annat som intresserar mig eller om jag vill fortsätta i den här branschen. Det finns alltid jobb i byggbranschen.

ROBERT SEGER